

Marčiani u Veneciji, a za koji je utvrdio da je Tuberonov autograf. Na koncu uvodne studije donosi se iscrpna analiza obilježja Tuberonova latiniteta koji je na razini leksika primarno standardni klasični s vrlo malo obilježja vremena u kojemu je nastao. I na gramatičkoj razini tekst *Komentara* u skladu je s kanonima klasičnog latiniteta, što je karakteristično za humanističke pisce koji napuštaju srednjovjekovnu tradiciju. Na Tuberonovo dosljedno korištenje klasičnih normi nesumnjivo je utjecalo, napominje autor, iscrpno i studiozno iščitavanje djela antičke historiografije (Livije, Kurcije, Salustije, Ciceron, Cezar, Tacit, Plinije i drugi). Jezična i historiografska analiza Tuberonovih *Komentara* pokazuje ovoga dubrovačkog kroničara kao izuzetno kvalitetnog izdanka humanističkog latiniteta i historiografije duboko uronjenog u svijet svojih antičkih uzora.

Slijedi prijevod Tuberonova djela *Komentari o mojem vremenu* (1-284), a tekst je popraćen velikim brojem bilježaka (285-310) koje pojašnjavaju pojedine događaje i osobe iz europske, hrvatske, mađarske i osmanlijske povijesti koje Tuberon spominje u svom djelu. *Komentari* započinju Tuberonovom posvetom djela kaločko-bačkom nadbiskupu Grguru Frankapanu u kojeg je jedno vrijeme boravio. Sama, pak, događajnica započinje "nakon smrti kralja Matijaša Hunyadija", a završava godinom 1522. kada je gore spomenuti nadbiskup umro. U *Komentarima* Tuberon na subjektivan način tumači ključne događaje, posebice iz povijesti Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva (unutrašnji sukobi, promjene na prijestolju, odnosi s Osmanlijama, Habsburgovcima i drugim europskim državama), kao i iz prošlosti Dalmacije na koju je tada najviše utjecala Venecija odnosno Metlačka Republika.

Tuberonovo djelo od posebne je koristi svima onima čije je područje istraživanja politička povijest Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Dalmacije u drugoj polovini 15. i početkom 16. stoljeća. Ovim, hrvatskim izdanjem Tuberonovi *Komentari* postaju mnogo dostupniji širem krugu povjesničara koje u čitanju, zahvaljujući Vladi Rezaru, više neće usporavati složeni humanistički latinitet. Rezarova iscrpna i sveobuhvatna studija izuzetno je vrijedna jer je dosad najobuhvatniji pristup Tuberonovu liku i životu. Uredan znanstveni aparat i kazalo (311-339) bitno olakšavaju razumijevanje teksta *Komentara*, kao i kretanje kroz tekst prema pojedinim događajima i osobama. Možemo zaključiti da je, zahvaljujući Rezarovu trudu, naša historiografija obogaćena hrvatskim izdanjem važnoga izvora za hrvatsku povijest u kasnom srednjem i ranom novom vijeku.

Zoran Ladić

Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001.; VIII, 374 str.

U sklopu biblioteke "Hrvatska povjesnica. Hrvatska latinistička historiografija", koju izdaje Hrvatski institut za povijest u Zagrebu, objavljeno je vrlo vrijedno djelo *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, koje je 1652. godine tiskao Juraj Rattkay od Velikog Tabora, zagrebački kanonik i lektor. Time je u okviru znanstvenog projekta istraživanja i objavljivanja hrvatske latinističke historiografije ujedno obilježena 350. obljetnica izlaska iz tiska ove "prve i opsežne nacionalne povijesti" (str. V). Prijevod Rattkayeve povijesti *Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae & Slavoniae ab origine sua usque ad praesentem annum MDCLII deducta* djelo je mladih znanstvenika, mr. Zrinke Blažević, mr. Vladimira Rezara, mr. Borisa Nikšića, mr. Teodore Shek-Brnardić i mr. Irene Miličić. Oni su pod vodstvom dr. Pavla Knezovića našoj kulturnoj i znanstvenoj javnosti ovom knjigom otvorili vrata riznice hrvatske latinističke historiografije.

U predgovoru knjige (str. V-VIII) dr. Mirko Valentić iznio je nastojanja i rad znanstvenika i suradnika Hrvatskog instituta za povijest u istraživanju hrvatske latinističke historiografije, jer proučavanje njezina razvitka tijekom gotovo 400 godina put je koji nas vodi prema brojnim i neopravdano zaboravljenim autorima koji su svoje "humanističko i posthumanističko pisanje povijesti naših gradova, rodova, nacionalnih, vjerskih i državnih institucija ili cijelog hrvatskog naroda predstavili na latinskom jeziku" (str. V).

Na samom početku (str. 1-2) dr. Mijo Korade nas ukratko upoznaje s kronologijom života Juraja Rattkaya (1613.-1666.), posebno navodeći najvažnija zbivanja u njegovu zanimljivom i burnom životu.

Uvodnu studiju, *Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkoga kanonika* (str. 4-103), napisao je mađarski znanstvenik Sándor Bene. On vrlo temeljito analizira Rattkayeva gledišta i djela, ističući njegovu ulogu u povijesti hrvatske političke misli.

Glavni dio knjige (str. 105-318) donosi prijevod Rattkayeve povijesti. Djelo je bilo objavljeno u Beču u dva navrata (1652. i 1772. godine), a nastalo je na zahtjev bana Ivana Draškovića kojemu je trebalo biti posvećeno, ali kako je on umro prije dovršenja *Spomena*, konačna je verzija posvećena 'apostolskome kralju' Ferdinandu IV. te 'presvjetloj gospođi' braći Nikoli i Petru Zrinskome. "Historijsko djelo o iliričkoj povijesti" (str. 111) Rattkay je napisao u nakani da potomstvu ostavi "spomen na početke njegova carstva, veličinu kraljevstava, niz kraljeva i potkraljeva, pučke običaje i junačka djela vojnika" (str. 114), te da obrani prava Hrvatske i hrvatskog plemstva protiv ugarskog prava. U svojim početnim razmatranjima (prva knjiga) nacionalnu povijest utemeljuje u biblijskoj i antičkoj starini te je povezuje s razdobljem širenja kršćanstva u Iliriku i s pojavom narodnih vladara (druga knjiga). Razdoblje od svršetka dinastije narodnih vladara pa do obračuna Ferdinanda I. i Ivana Zapolje (1538.) obrađeno je u trećoj knjizi. Četvrta knjiga prikazuje "one kojima je najnepobjedivija austrijska kuća, nakon što je preuzela vlast nad ovim kraljevinama, zapovjedila da obnašaju službu potkralja te da im budu namjesnicima" (str. 209). Posljednje dvije knjige donose "ono što je sigurnije i jasnije" (str. 248), tj. obuhvaćaju događaje koji su Rattkayu poznatiji jer se zbivaju za njegova života, a u nekima je i sam sudjelovao. Taj posljednji dio jest, smatra stručni redaktor prijevoda dr. Darko Novaković, najbolji segment njegova *Spomena* upravo zbog autorova osobnog svjedočanstva.

Svojevrsni dodatak knjizi je odobrenje bečkog sveučilišta za tiskanje djela, hvalospjev sv. Ladislavu i govor na zagrebačkoj sinodi 1642. godine. Prijevod je opremljen opsežnim bilješkama, koje je sastavio dr. Korade, te indeksom imena i mjesta.

U svojemu djelu *Povijest obitelji Rattkay: genealoška studija i izvori (1400-1793)*, dr. Ante Gulin napominje da je Rattkayev *Spomen* izazvao negativne kritike i osude, a sam je Juraj bio napadan da ga je napisao iz taštine i s puno laži. Takva negativna kritika je, po svemu sudeći, imala za cilj da se djelo najprije obezvrijedi, a onda u Hrvatskoj pokuša i zabraniti. Tim okolnostima su njegovi protivnici, kojih očito nije bilo malo, dodali još i optužbe za ljubavne pustolovine zbog kojih mu je biskupski sud 1664. godine oduzeo sve časti, naslove i kanoničke prihode. Unatoč tome, valja istaknuti da je upravo Juraj Rattkay između svih dotadašnjih, a i kasnije rođenih članova te obitelji, doživio velike počasti, pa i slavu u crkvenim i javnim krugovima. Također mu zbog njegovih pisanih djela pripada važno mjesto u hrvatskoj historiografiji 17. stoljeća.

Ivica Zvonar